

Prof. Dr. Jusuf BAJRAKTARI, Prishtinë

LIDHJA E PRIZRENIT DHE VENDI I SAJ NË HISTORINË E KOMBIT SHQIPTAR*

Lidhja Shqiptare e Prizrenit është ngjarje madhore historike, e cila gjithnjë në këto 125 vjetët e shkuara ka rrezatuar ndjenjën e frymëzimit të përhershëm dhe ka prodhuar efekte të një krenarie të natyrshme jo vetëm në kujtesën historike, por edhe në vet shtegtimet me plot pengesa dhe sakrifica të popullit tonë në rrugën e gjatë e të mundimshme të formimit, konsolidimit e të zhvillimit të tij. Kjo ngjarje në historinë tonë të dhembshme ka vazhduar të jetë farkuesja dhe inspiruesja kryesore e ndjenjës më fisnike, ndjenjës së lirisë dhe pavarësisë kombëtare, faktor ky i rëndësishëm që ka kryer për mrekulli misionin e vet.

Ajo si një ndër ngjarjet më madhore të historisë sonë vazhdon gjithnjë të çmohet si vlera kryesore e vetpërcaktimit të rrugëtimit historik dhe Pavarësisë Kombëtare. Kjo ngjarje lavdi madhe është çmuar dhe vazhdon të konsiderohet si premisë vendimtare e rregullimit, zhvillimit dhe prosperitetit shoqëror, ekonomik dhe politik të populli ynë i shumëvuahtur.

Siç është e mirënjohur, çdo popull i ka dhënë rëndësi të veçantë historisë së Rilindjes së vet. Atëherë lind natyrshëm pyetja se meqë për të gjithë popujt e botës qenka kështu, pse pra për ne do të duhej të ishte ndryshe? Aq më tepër, kur ne si rrjedhojë e zhvillimeve historike ende ngelëm në rrugën e mundimshme të gjakimit të lirisë, pavarësisë, bashkimit e të prosperitetit shoqëror e politik si një popull

* Kumtesë me rastin e e organizimit të Konferencës Shkencore "Lidhja Shqiptare e Prizrenit dhe vendi i saj në histori" mbajtur në Prizren më 9-10 qershor 2003.

e si një tërësi. S'ka dyshim se Lidhja Shqiptare e Prizrenit është për kombin tonë guri i themelit dhe më i çmueshmi i godinës gjigande të Rilindjes Kombëtare Shqiptare.

Procesi i konsolidimit të kombit shqiptar si një kategori historike më e lartë që u intensifikua në gjysmën e parë të shek. XIX ishte lidhur më një përmbajtje të re ekonomike e shoqërore. Në kushtet e shoqërisë shqiptare, as fshatarësia për vet gjëndjen e saj të prapambetur dhe për natyrën e saj shoqërore, dhe aq më pak klasa çifligare nuk mund të ishin forca drejtuese të këtij procesi. Si kudo, edhe në trojet shqiptare kjo do të ishte detyrë historike e borgjezisë kombëtare dhe inteligjencës së re të dalë nga radhët e saj, të interesuar në zgjidhjen e detyrave të lëvizjes kombëtare e demokratike. Kësaj detyre iu përkushtua inteligjencia përparimtare shqiptare e kohës. Kjo do të ishte e natyrshme sepse inteligjencia shqiptare ishte ajo që i kuptonte më mirë dhe më drejtë kërkesat historike që shtronte koha. Ajo dinte t'i bashkonte në një të vetmen aspiratë dëshirën e popullit për liri, të ngjallte frymën luftarake të të gjitha shtresave të popullsisë shqiptare me interesat e borgjezisë dhe të asaj shtrese të çifligarëve e cila kishte ndikim në shoqërinë shqiptare dhe që ishte e interesuar për zgjidhjen e detyrave të lëvizjes kombëtare. Të gjitha këto u kanalizuan në hullinë e aspiratave kombëtare shqiptare, duke lënë mënjanë interesat e pjesshme të grupeve dhe shtresave të caktuara shoqërore. Në këtë mënyrë u arrit të miratohej Programi politik për sigurimin e autonomisë së viseve të banuara me shqiptarë, si hapi i parë drejt pavarësisë së plotë.

Kjo fazë e LKSH karakterizohet me formimin dhe veprimtarinë e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit e cila udhëhoqi lëvizjen për autonomi gjatë viteve 1878-1881. Kjo ishte kërkesa themelore që do të sillte bashkimin e viseve të banuara nga shqiptarët në një njësi autonome shtetërore.

Siç është e njohur kjo fazë e lëvizjes kombëtare hyri me të drejtë në histori me emrin *Epoka e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit*. Lidhja ishte organizatë e përgjithshme politike shqiptare e cila udhëhoqi luftën e popullit shqiptar për mbrojtjen e tërësisë territoriale të vendit dhe për autonominë kombëtare në kohën e Krizës Lindore dhe i dha vulën e vet të pashlyeshme kësaj periudhe historike. Është krejtësisht e natyrshme që kjo kthesë të merret si gurëshenues midis

fazës së parë të lëvizjes kombëtare dhe të periudhës së dytë të kësaj faze që nis më Lidhjen Shqiptare të Prizrenit.

Lidhja e Prizrenit, duke qenë rrjedhim i natyrshëm i zhvillimit të shoqërisë shqiptare të kohës u krijua në rrethana konkrete historike, tepër të vështira dhe të ndërlikuara si brenda ashtu edhe jashtë të cilat ndikuan fuqimisht në organizimin dhe veprimtarinë e saj. Në këtë fazë të lëvizjes kombëtare, rrethanat e jashtme ishin krejtësisht të pavolitshme për shqiptarët. Mund të thuhet me plot të drejtë se si Fuqitë e Mëdha, ashtu edhe shtetet fqinje mbajtën atëherë, pavarësisht nga dallimet midis tyre, një qëndrim jo të favorshëm për shqiptarët. Konjuktura politike, që u krijua në vitet '70, kriza ballkanike dhe lufta ruso-turke provuan se po afrohej çasti i shembjes së Perandorisë Osmane që u duk veçanërisht në Traktatin e Shën Stefanit i cili parashikonte krahas të tjerave edhe copëtimin e tërësisë me shumicë shqiptare. Po në këto ujëra po hynte edhe marrëveshja midis Fuqive të Mëdha për të mbajtur Kongresin e Berlinit. Shqiptarët sikurse kishin nuhatur padrejtësitë që përgatiteshin në atë koncert të diplomacisë evropiane siç e quanin ata këtë Kongres. Mbase ishin të informuar mirë për rrjedhat politike dhe qëndrimet që do të dilnin nga organizatorët e tij. Të gjitha këto së bashku ndikuan fuqimisht në vendimin e pashtyeshëm për të formuar sa më parë që do të ishte e mundur, një organizatë të përgjithshme politike, e cila do të merrte përsipër mobilizimin e forcave mbrojtëse shqiptare. Në vigjiljen e Kongresit të Berlinit populli shqiptar do të gjendej i vetmuar, pa përkrahje nga jashtë, ndaj që i detyruar të mbështetej në forcat e veta njerëzore, materiale e financiare në luftën për autonominë e atdheut dhe në mbrojtjen e tërësisë së tij.

Forcat shoqërore përparimtare e veçanërisht përfaqësuesit më të shquar të inteligjencies shqiptare të tubuar rreth Komitetit të Stambollit, me Abdyl Frashërin në krye, shtruan nevojën e ngutshme të themelimit të një organizate të përgjithshme politike e cila do të udhëhiqte luftën e popullit shqiptar kundër sundimit osman si dhe të ndërhyrjeve të monarkive fqinje dhe të fuqive të mëdha për të siguruar autonominë kombëtare dhe tërësinë e trojeve amtare. Në rrethana të këtilla të vështira, në një konjunkturë politikë të ndërlikuar dhe të disfavorshme për popullin shqiptar, përfaqësuesit e viseve shqiptare dhe jo vetëm ata u mblodhën në qytetin historik të Prizrenit në Bajrakli Xhami me 10 qershor 1878 dhe themeluan Lidhjen Shqiptare

të Prizrenit. Pra siç shihet forca e mendjes së ndritur të një diplomati të shquar siç ishte Abdyl Frashëri gjeti truallin e përshtatshëm të dija dhe guximi i figurave të shquara të Rilindjes tonë, siç ishin Haxhi Ymer Prizreni, deputet i Vilajetit të Kosovës në parlamentin osman e i përkrahur edhe nga kryesuesi i mbledhjes së parë të Kuvendit- Iliaz Pashë Dibra (Qoku) i cili do të promovohet kryetar i parë i kësaj organizate.

Lidhja më qëllim që të vej në lëvizje potencialin e saj zgjodhi në krye një Komitet Qendror me seli në Prizren. Komiteti kishte për detyrë të formonte degët e Lidhjes në qendrat më të rëndësishme të vendit. Pranë tij do të funksiononin organet operative, të caktuara për punë të jashtme, për punë të brendshme dhe për financa. Kryetari i Komitetit Qendror u zgjodh Ymer Prizreni, ndërsa Sylejman Vokshi u ngarkua me detyrën e kryetarit të Komisionit të Financave. Anëtarë të atij Komiteti ishin edhe Ali pashë Gucia, Sheh Mustafë Tetova, Myderriz Osman Efendiu nga Prizreni etj. Abdyl Frashëri do të drejtonte komisionin për punë të jashtme.

Kuvendi i parë i Lidhjes miratoi si dokument të vetin Kararnamen në të cilin nuk u arrit të përfshihejshin kërkesat e krahut autonomist të Lidhjes. Në këtë akt ndihej dora e valiut të Kosovës dhe ndikimi i krahut sulltanist, që shfaqej sidomos në tezën mbi respektimin e sovranitetit të sulltanit dhe në frymën e saj islamike. Për shkak të kësaj fryme, shumica e delegatëve nuk e nënshkruan Kararnamenë. Nga 100 veta do ta nënshkruajnë vetëm 49 ose 44%. Përveç Kararnamesë Kuvendi që në fillim të punës së vet më 17 qershor, miratoi edhe Urdhëresën ose Talimatin ku Lidhja trajtohej si një organizatë politike e ushtarake. Lidhja do të formonte një administratë qendrore me seli në qytetin e bukur të Prizrenit ku do të kishte përfaqësues nga të gjitha sanxhaqet dhe një ushtri që do të ishte e pavarur nga Porta e Lartë dhe do të shërbente mbrojtjes së tërësisë territoriale shqiptare.

Porta e Lartë u përpoq që Kuvendit të përgjithshëm të Lidhjes dhe veprimtarisë së tij të jepte një karakter islamik mirëpo për fat të mirë nuk e arriti qëllimin. Udhëheqja e Lidhjes qysh më 15 qershor 1878 i drejtoi Portës së Lartë një petition ku thuhej "Në kohën kur atdheu na fton në shërbim të tij, interesat personale qofshin mallkuar. Në Lidhjen tonë kemi vendosur që mos të nënshtrohemi fesë sepse në radhë të parë jemi shqiptarë". Një koncept ky i avancuar edhe për ditët

e sotme e lëre më për shekullin XIX. Po të krijohej një Shqipëri etnike sipas shembullit të Zvicrës (ideal i të gjithë rilindësve tanë) sigurisht se rrjedhat e historisë do të ishin krejt tjera. S'ka dyshim se në vend të lumenjve të gjakut që ujiten atdheun tonë e të tufaneve të panumërta që shkatërroan fuqinë tonë kombëtare gjithnjë e deri më sot Ballkani i trazuar, do të ishte një fole e qetë e jetës së përbashkët të popujve të këtij rajoni.

Mund të thuhet me plot gojë se sot kur po shënojmë këtë jubile shumë të rëndësishëm të historisë tonë, kjo ngjarje sikurse edhe para 125 vjetësh po sjell mesazhe urtie e bashkimi gjithandej rreth çështjes kryesore. Dhe kjo së pari në bashkimin shpirtëror dhe lidhjen e forcimin e fijeve të këputura gjatë viteve të robërisë së pjesës dërmuese të atdheut dhe shtypjes së regjimit komunist në Shqipërinë e pavarur e pastaj në përgatitjen e rrugëve të natyrshme të zhvillimit e të integrimi të popullit shqiptar në rrjedhat bashkëkohore evropiane.

Lidhja Shqiptare e Prizrenit në këtë 125 vjetor vjen e reflektohet në shumë mënyra e dimensione. Ajo manifestohet edhe si ndjenjë e veçantë e respektit dhe mirënjohjes së thellë ndaj vlerave të pa çmueshme që na lanë trashëgimi pozitive 100 burrat e Kuvendit Themelues, përfaqësues të të gjitha viseve shqiptare. Mesazhi i fuqishëm i 10 qershorit 1878 ka vazhduar dhe vazhdon të frymëzoj edhe më tej jetën tonë të gjithmbarshme. Ai mesazh na vjen edhe si një përkujtim admirues ndaj dijetarëve dhe intelektualëve tanë shumë të respektuar andej e këtij vijës tragjike të kufirit që ndante shqiptarët që 90 vjet.

E kemi për borxh të shprehim admirimin tonë të sinqertë ndaj profesorëve tanë patriot të cilët para 25 vjetësh në rrethana të pa favorshme ditën ta organizojnë dhe ta mbajnë me sukses Konferencën Shkencore me rastin e 100 vjetorit të LSHP, siç ishin Prof. Ali Hadri, Prof. Pajazit Nushi, Prof. Fehmi Agani, Prof. Gazmend Zajmi etj., të cilët unë i quaj gjeneratë e artë e inteligjencës kosovare dhe po ashtu e intelektualëve të një formati evropian siç ishin Prof. Aleks Buda, Prof. Stefanaq Pollo, Prof. Kristaq Prifti dhe studiues të tjerë të historiografisë e të albanologjisë nga Shqipëria.

Mund të përfundojmë se Lidhja Shqiptare e Prizrenit ka tërhequr vëmendjen e opinionit të asaj kohe si dhe të historianëve shqiptarë e të huaj, të cilët me kontributet e tyre shkencore e kanë

vlerësuar si njerën ndër ngjarjet më të rëndësishme të historisë tonë kombëtare. Epoka e historisë së Gjergj Kastriotit – Skënderbeut, periudha e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit si dhe ajo e shpalljes së pavarësisë së Shqipërisë, padyshim, janë tri shtyllat kryesore mbi të cilat është ngritur historia e popullit shqiptar. Prandaj si të tilla këto ngjarje kanë frymëzuar dhe vazhdojnë të inspirojnë autorë të veprave historike, letrare e të krijimtarisë së arteve figurative dhe muzikore, të cilat lartësojnë virtytet e kombit shqiptar. Edhe sot pas 125-vjetësh Lidhja Shqiptare e Prizrenit dhe figurat e shquara të asaj periudhe historike vazhdojnë të ndikojnë në krijim e opinionit liridashës dhe patriotik në mbarë arealin kombëtarë.

Prof. Dr. Jusuf BAJRAKTARI

THE ALBANIAN LEAGUE OF PRIZREN AND ITS PLACE IN THE HISTORY OF ALBANIAN NATION

SUMMARY

The Albanian League of Prizren is an important event that attracted interest of Albanian and foreign historians. In their scientific contributions it has been placed among major developments of our national history.

The era of Gjergj Kastrioti – Skanderbeg's history, period of the Albanian League of Prizren as well as the Declaration of Independence of Albania, certainly represent three main columns on which rises the history of Albanian people. Therefore, as such these events have inspired and continue to stir authors of history, literature, arts and musical pieces that chant virtues of Albanian nation.

Even today, 125-years after the League of Prizren and its accentuated figures of this historical period continue to shape the creation of freedom-loving and patriotic opinions in the entire national areal.